

Ürgüp'te Karamanoğlu İbrahim Bey Camii

tinde Ürgüp ve Uçhisar nahiyeleri arasında paylaşılmıştı ve kazanın doğu kısımları Ürgüp nahiyesini, batı kısımları Uçhisar nahiyesini oluşturmaktaydı. Ürgüp bu tarihten başlayarak Cumhuriyet dönemine kadar Karaman / Konya eyaleti Niğde sancağına bağlı bir kaza şeklinde varlığını devam ettirdi.

1502 tarihli defter kaydına göre Ürgüp kazasının nüfusu 1924 neferden meydana geliyordu (1717 hâne, yaklaşık 8500 kişi). 1518'de Ürgüp kazasının nüfusu 2273 neferdi (1521 hâne, 7500 kişi). 924 (1518) tahriri sonuçlarına göre kazaya bağlı kırk üç köy mevcud olup yirmi yedisi Ürgüp nahiyesine, on altısı Uçhisar nahiyesine bağlıydı. Bu köylerin yirmi dokuzu müslüman, yedisi gayri müslim köyü idi. Yedi köyde ise müslümanlarla gayri müslimler karışık olarak ikamet etmekteydi. Niğde sancağı içerisinde en yüksek nisbette gayri müslim nüfusu barındıran kaza Ürgüp'tü. Bu da bölgenin eski bir hıristiyan yerleşim merkezi olmasından ileri geliyordu (1518'de kazanın % 77'si müslüman, % 23'ü gayri müslimdi). 1892 yılı salnâmesine göre kaza nüfusu 23.703 kişiydi, otuz üç köy ve 5350 hâne mevcuttu. Nüfusun 20.805 kişilik büyük ekseriyeti müslümandı. Rum nüfus 2879 kişiydi. 1889 yılına ait *Konya Vilâyet Salnâmesi*'ne göre kazanın nüfusu 33.655'e yükseldi; bunların 28.658'i müslüman, 4997'si Rum'du. Rum nüfusu 4120'sinin Ürgüp merkezinde yaşadığı

göz önüne alındığında köylerde çok az sayıda gayri müslimin ikamet ettiği ortaya çıkmaktadır. İki salnâme arasındaki bu nüfus farkı kazadaki idarî değişikliklerle alâkalı olmalıdır. 1287 (1870) yılı salnâme kayıtlarına göre Ürgüp kazasında 485 dükkân, dokuz ekmeğe fırını, yirmi yağhâne, biri harap iki hamam, bir namazgâh, on bir türbe, yetmiş cami ve mescid, seksen yedi çeşme, yirmi altı değirmen, on bir çanakçı fırını, 244 çanakhâne ve beş kilise vardı.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *TD*, nr. 32, 42, 46, 63, 387, 455; TK, *TD*, nr. 135, 564, 565; *Karaman Evkaf Defteri*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. O 116/1; *Konya Vilâyet Salnâmesi*, sene: 1304, 1307, 1310, 1317; Mustafa Oflaz, 16. *Yüzyılda Niğde Sancağı* (doktora tezi, 1992), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.m.f., "16. Yüzyıl Başlarında Karahisar-ı Develi Kazası (İdari Yapı, İskân ve Nüfus)", *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri: 06-07 Nisan 2000* (haz. Ali Aktan v.dğr.), Kayseri 2000, s. 335-348; a.m.f., "Bazı Karaman Eyaleti Mufassal Defterlerinin Tarihlenmesi Meselesi", *Akademik Yorum*, sy. 2, Trabzon 1992, s. 37-41; a.m.f., "Karaman Eyaleti Şehirleri (Konya-Kayseri-Niğde)", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 1, Van 2000, s. 165-199; a.m.f., "16. Yüzyıl Başlarında Ürgüp Kazası", *a.e.*, sy. 6 (2008), s. 37-63; Hüsnüye Esra Tufanoğlu, *Charles Texier'e Göre 19. Yüzyılda Kayseri-Niğde Yöresi ve Günümüzle Karşılaştırılması* (yüksek lisans tezi, 2001), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 39, 48-49, 51; Meliha Karakaya, "Seyahatnamelerde Nevşehir", *Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine* (ed. Musa Şaşmaz), İstanbul 2008, s. 27-68; İbrahim Öztürk, *Niğde Sancağı (İdari ve Demografik Yapı) 1868-1923*, Konya 2008, tür.yer.

✎ MUSTAFA OFLAZ

ÜSÂME b. MÜNKİZ

(bk. İBN MÜNKİZ).

ÜSÂME b. ZEYD

(أسامة بن زيد)

Ebû Muhammed
(Ebû Zeyd, Ebû Abdillâh, Ebû Hârîse)
Üsâme b. Zeyd b. Hârîse el-Kelbî
(ö. 54/674)

Sahâbî.

Hicretten sekiz yıl önce (614) Mekke'de doğdu. Babası Zeyd b. Hârîse, Hz. Hatice'nin kölesiydi. Hatice Hz. Muhammed'le evlenince kölesini ona hediye etmiş, o da âzat ederek kendi yanında tutmuştur. Annesi Resûl-i Ekrem'in dadısı Ümmü Eymen'dir. Hz. Peygamber, Üsâme'yi küçüklüğünden beri çok sever, bir dizine onu, diğer dizine

de Hasan'ı oturtur ve, "Allahım, ben bunları seviyorum, sen de sevi" diye dua ederdi (Buhârî, "Fezâ'ilü's-şâhâbe", 18). Mekke müşriklerinden Hakîm b. Hizâm, Resûlullah'a Yemen hükümdarlarından Seyf b. Züyezen'e ait bir elbiseyi hediye etmek istemiş, Resûlullah müşriklerden hediye kabul edemeyeceğini söyleyerek elbiseyi 50 dinara satın almış, sadece bir cuma günü giydikten sonra Üsâme'ye giydirmişti (İbn Sa'd, IV, 65). Bu olay Resûl-i Ekrem'in onu ne kadar sevdiğini göstermektedir. Üsâme, "hibbû Resûlillâh" (Resûlullah'ın sevdiği kişi) veya babasından dolayı hibbû'bni'l-hib (Resûlullah'ın sevdiği kişinin sevgili oğlu) diye şöhret kazanmıştır. Hz. Peygamber'in hicretten sonra Zeyd b. Hârîse ile Ebû Râfi'i görevlendirip Mekke'den Medine'ye getirdiği ailesi ve yakınları arasında Üsâme ve annesi Ümmü Eymen de vardı.

Resûl-i Ekrem, yaşının küçüklüğünden dolayı Üsâme'nin Uhud Gazvesi'ne katılmasına izin vermeyince Üsâme çok üzüлüp ağlamış, Hendek Gazvesi öncesinde boynunu biraz daha uzun göstermeye çalışarak Resûlullah'a gelmiş, Resûlullah da ona şefkat gösterip savaşa katılmasına izin vermiştir. Üsâme Mûte Savaşı'nda (8/629) babası Zeyd b. Hârîse'nin sancağı altında savaştı. Bu sırada daha on sekiz yaşını doldurmamıştı. Babasının şehid olduğunu bizzat gördü; ardından Ca'fer b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Revâha ve Hâlid b. Velîd kumandasında savaşımaya devam etti. Üsâme, Mekke fethinde Hz. Peygamber ile birlikte Beytullah'a girdi. Huneyn Gazvesi'nde ilk başlarda uğranılan yenilgi üzerine kaçmayıp Resûl-i Ekrem'in yanında kalan çok az sayıdaki sahâbî arasında yer aldı. Vedâ hacı esnasında Bilâl-i Habeşî ile birlikte Resûlullah'ın yanında idi. Bunlardan biri Resûl-i Ekrem'in devesinin yularını tutuyor, diğeri elbisesiyle gölge yaparak onu güneşten koruyordu. Mekke fethinde olduğu gibi Hz. Peygamber'in birçok seferde onu devesinin tergisine aldığı rivayet edilmektedir; bu da Resûlullah'ın ona duyduğu sevginin bir yansıması şeklinde yorumlanmıştır (Vehbe ez-Zühaylî, s. 34). Üsâme hicretin 8. yılı Safer ayında (Haziran 629) Gâlib b. Abdullah kumandasında Fedek civarında oturan Mürre kabilesi üzerine gönderilen 200 kişilik seriyeye yer aldı. Bu sırada Benî Mürre'nin müttefiki Cüheyne kabilesine mensup Mirdâs b. Nehik'i "lâ ilâhe illallah" dediği halde onun gerçekte müslüman olmadığını, ancak can korusuyla Müslümanlığı kabul ettiğini düşünerek öldürdü. Bunu duyan Resûl-i Ek-

ÜSÂME b. ZEYD

rem Üsâme'yi çağırıp, "Kalbini yarıp da mı baktın?" diyerek yanlış yaptığını belirtti. Üsâme böyle bir hata yaptığı ve Resûlullah'ı üzdüğü için kendini affedememiş ve "Keşke daha önce değil de bugün müslüman olsaydım" demiştir (Buhârî, "Meğâzî", 45; Müslim, "İmân", 158; İbn Sa'd, II, 119).

Hz. Peygamber, 11. yılın Safer ayında (Mayıs 632) Suriye bölgesine göndermek üzere Üsâme b. Zeyd kumandasında bir ordu hazırladı. Hz. Ebû Bekir ile Ömer gibi önde gelen sahâbîleri de onun emrine verdi. Üsâme, Medine'nin dışında Curf denilen yerde karargâhını kurdu. Bu arada Resûl-i Ekrem'in hastalığı şiddetlendi. Bazıları Resûlullah'ın, Hz. Ebû Bekir ile Ömer gibi sahâbîlerin bulunduğu bir orduya âzatlî bir kölenin genç ve tecrübesiz oğlunu kumandan tayin etmesini eleştirmeye başlamıştı. Bunu duyan Hz. Peygamber mescide gitti; Zeyd b. Hârise'yi Mûte Savaşı için kumandan tayin ettiği günleri hatırlatarak, "Daha önce onun babasını kumandan tayin etmeme de karşı çıkmıştınız. Babası kumandanlığa nasıl lâıksa oğlu da lâıktır" diyerek itirazların yersizliğini belirtti (İbn Sa'd, II, 190). Resûl-i Ekrem'in Mûte Savaşı'nda şehid olanların intikamının alınması için hazırladığı bu ordu onun rahatsızlığı ve vefatı dolayısıyla yola çıkamadı. Resûlullah vefat ettiğiğinde Üsâme, Hz. Ali ile birlikte onun yıkanıp kefenlenmesiyle ilgilendi.

Hz. Ebû Bekir hilâfete geldikten sonra ilk icraatı Resûl-i Ekrem'in hazırladığı orduyu sefere yollamak oldu (1 Rebûlâhîr 11 / 26 Haziran 632). Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan dinden dönme hareketleri yüzünden birçok sahâbî, halifeye Medine'nin güvenliği açısından Üsâme ordusunu göndermekten vazgeçmesini söyledi. Ebû Bekir ise Resûlullah'ın hazırladığı orduyu geri çeviremeyeceğini ve onun verdiği kararı kesinlikle yerine getireceğini söyledi. Ordu tekrar Curf denilen yerde toplanınca Üsâme, Hz. Ömer'i Ebû Bekir'e gönderip ordu içinde kendisinin kumandanlığından rahatsızlık duyanların olduğunu, bu sebeple orduyla birlikte Medine'ye geri dönmek istediğini haber verdi. Hz. Ebû Bekir ise Ömer'e Resûlullah'ın kumandan tayin ettiği bir kişiyi görevden almayacağını söyledi ve ardından Curf mevkiindeki karargâha gitti. Üsâme at üstünde, Hz. Ebû Bekir onun yanında yaya olarak bir müddet birlikte yürüdüler. Bu sırada halife Üsâme'den Hz. Ömer'in Medine'de kalması için izin istedi; Üsâme de

izin verdi. Hz. Ebû Bekir, Üsâme'yi ve askerlerini uğurlarken İslâm fetihlerinin ruhunu yansıtan önemli bir konuşma yaptı. Onlara Allah yolunda kâfirlerle savaşmayı, hainlik etmemeyi, sözünde durmayı, ganimet malına zarar vermemeyi, korkup çekinmemeyi, fesad çıkarmamayı, emirlere karşı gelmemeyi, çocukları, kadınları ve yaşlı insanları öldürmemeyi, meyve ağaçlarını kesmemeyi, yemek ihtiyaçları dışında koyun, siğir ve develeri boğazlamamayı, manastırlara çekilmiş kimselere dokunmamayı emretti ve kendilerine ikram edilen yemekleri Allah'ın ismini anarak yemelerini tavsiye etti (Taberî, III, 226-227).

Üsâme b. Zeyd ordusuyla birlikte babasının şehid olduğu yere, Suriye'deki Belkâ bölgesine kadar gitti. Übnâ (Hânû'z-Zeyt) köyüne bir saldırı düzenledi. Üsâme ordusu kırk veya yetmiş gün içinde görevini yerine getirip Medine'ye döndüğünde sevinçle karşılandı. Bütün itirazlara rağmen o kritik dönemde Üsâme ordusunun Suriye'ye gönderilmesi çok yerinde bir karar olmuş, İslâm'a karşı cephe alan kabileler müslümanların gücünü görerek ona göre hareket etmişlerdir. Ayrıca bu sefer müslüman Araplar'ın Suriye bölgesine akın tarzında yaptıkları askerî seferlerin ilkidir. Bu sırada Medine zekât vermek istemeyen bazı kabilelerin saldırılarına uğramış ve saldırılar püskürtülmüştü. Ordu Medine'ye geldikten sonra dinden dönenlere karşı savaşmak için Hâlid b. Velîd'in arkasından Yemâme'ye gönderilen Üsâme zafer elde edilinceye kadar onunla birlikte savaştı (Makdisî, V, 152).

Hz. Ömer, Üsâme'nin ordusuna katılmamakla birlikte sonraki dönemlerde ona hep "kumandanım" diye hitap etti. Divan teşkilâtını kurup herkesin alacağı atıyye miktarını belirlerken Üsâme b. Zeyd'e 4000 dirhem, kendi oğlu Abdullah'a ise 3000 dirhem tahsis edince Abdullah itiraz edip Üsâme'ye niçin kendisinden daha fazla atıyye verdiğini sordu. Hz. Ömer, "Resûlullah Üsâme'nin babasını senin babandan, Üsâme'yi de senden daha çok sevmişti" dedi (Ebû Yûsuf, s. 46). Üsâme, Hz. Osman'ın da teveccühünü kazandı, halife ona iktâ olarak bir parça arazi verdi; kendisini 34 (654) yılında siyasî durumu hakkında bir rapor hazırlamak üzere Basra'ya gönderdi. Üsâme, Hz. Osman ve Ali döneminde ortaya çıkan fitne ve iç savaşlar sırasında, -Resûlullah döneminde "lâ ilâhe illallah" diyen bir kişiyi öldürmesinden dolayı duyduğu pişmanlığın da etkisiyle- "Müslümanlar arasında kan dökülmesinden çe-

kiniyorum" diyerek tarafsız kaldı, fakat daha sonra Hz. Ali'nin haklı olduğuna kanaat getirip ona yardım etmediğine çok pişman oldu.

Hz. Peygamber'in vefatının ardından bir süre Dimaşk'a bağlı Mizze'de ikamet eden Üsâme Vâdilkurâ'da ve Medine'de yaşadı. Muâviye b. Ebû Süfyân'ın hilâfeti döneminde Curf'ta vefat etti (54/674). Üsâme siyah tenli, zeki, iffetli, takvâ sahibi, mütevazî, ihlâslî, insanları seven, kendisi de sevilen, hak bildiği şeyi hiç çekinmeden söyleyen biri olarak nitelenir. Altı evlilik yaptığı, bunlardan ikisini Resûl-i Ekrem'in aracı olduğu ve evliliklerinden birçok çocuğunun dünyaya geldiği belirtilmektedir (İbn Sa'd, IV, 71-72). Resûlullah'ın Üsâme'yi çok sevdiğini bilen bazı sahâbîler bir kısım istekleri için onu aracı olarak gönderirlerdi. Bununla birlikte Hz. Peygamber, hırsızlık yapan bir kadının cezasının affedilmesi ricasıyla kendisine gelen Üsâme'nin bu isteğini kabul etmemiş ve kendi kızı Fâtıma dahi aynı suçu işlemiş olsa Allah'ın koyduğu cezayı ona da uygulayacağını söylemiştir (Buhârî, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 18; İbn Sa'd, IV, 69-70).

Üsâme b. Zeyd'den 128 hadis rivayet edilmiştir. Sahâbeden Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbas, Câbir b. Abdullah; tâbiinden Ebû Osman en-Nehdî, Ebû Vâil Şakik b. Seleme, Küreyb, Amr b. Osman b. Afân, Âmir b. Sa'd, Urve b. Zübeyr, Atâ b. Yesâr, Şa'bî ondan hadis rivayetinde bulunmuştur. Rivayetleri *Kütüb-i Sitt'e* de ve diğer hadis kitaplarında yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel onun rivayet ettiği doksan üç hadisi *el-Müsned*'inde zikretmiştir (V, 199-210). Üsâme'nin Hz. Peygamber'den naklettiği elli dört hadisi Ebû'l-Kâsım el-Begavî, *Müsnedü'l-Hib b. el-Hib Üsâme b. Zeyd* adlı eserinde bir araya getirmiştir (nşr. Ebû'l-Eşbâl Hasan b. Emîn b. Mendüve ez-Züheyri, Riyad 1979).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 199-210; Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Hârâc* (nşr. Muhibbüddin el-Hatîb), Kahire 1397, s. 46; Vâkidî, *el-Megâzî*, III, 1117-1127; İbn Hişâm, *es-Sîre*², IV, 86, 253, 271, 291, 299, 300, 312; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 119, 190; IV, 61-72; Belâzürî, *Ensâb (Zekkâr)*, II, 114-118; Taberî, *Târîh (Ebû'l-Fazl)*, III, 223-227; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, V, 152; İbn Abdülbekr, *el-İstî'âb*, I, 57-59; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 64-66; a.m.f., *el-Kâmil*, II, 317, 318, 334-336; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 31; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 497-507; Ebû'l-Fidâ İbn Kesir, *el-Bidâye-ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmühsin et-Türkî), Cize 1418/1997-98, VIII, 16, 23, 120, 251-254; IX, 420-425; Abdullah ez-Zekere, *Üsâme b. Zeyd*, Dimaşk 1981; Muinüddin Ahmed Nedvî - Said Sâhib Ansari, *Asr-ı Saadet: Peygamberimizin Ashabı* (trc. Ali Genceli,

haz. Eşref Edip), İstanbul 1985, II, 337-350; Vehbe ez-Zühayfî, *Üsâme b. Zeyd*, Dımaşk 1410/1990; Mehmet Salih Ari, *H. Ebû Bekir ve Ridde Savaşları*, İstanbul 1996, s. 61-64; Muhammed b. Sa'd eş-Şüveyrî, "Hıbbu Resûlillâh şallâllâhu 'aleyhi ve sellem Üsâme b. Zeyd", *Mecelletü'l-Buhûşî'l-İslâmiyye*, sy. 35, Riyad 1412/1992, s. 157-184; V. Vacca, "Usâma b. Zayd", *El²* (İng.), X, 913; Mustafa Fayda, "Ebû Bekir", *DİA*, X, 103-104.

MEHMET SALİH ARI

ÜSDÜ'L-GÂBE

(أسد الغابة)

İzzeddin İbnü'l-Esîr'in

(ö. 630/1233)

sahâbenin hayatına dair eseri.

Eserin adını, muhtemelen Medine ormanı (gâbe) kastedilerek "ormanın aslanları" anlamına gelen *Üsüdül-gâbe* şeklinde okuyanlar da vardır. Girişte yöntemini açıklayan İbnü'l-Esîr sahâbilerin isimlerini oldukça titiz şekilde alfabetik sırayla vermiş, sıralamada ismin türediği kökü değil ilk harfleri esas almıştır. Hadis naklettiği kaynakların kendisine ulaşan isnadlarını zikrettikten sonra sahâbi tanımına dair açtığı bir fasılda bu husustaki farklı görüşleri belirtmiş, hadisçilerin sahâbi tanımını benimsemiştir. Ardından Hz. Peygamber'in şemâilî, ahlâkı, mucizeleri, elbiseleri, silâhları, binekleri, akrabaları, eşleri, câriyeleri, vefatına kadar bütün hayatı anlatılmış, daha sonra sahâbîlere geçilmiştir.

İbnü'l-Esîr, daha önce yazılan sahâbe biyografilerindeki karışıklıktan yakınan çağdaşlarının teşvikiyle *Üsdü'l-gâbe*'yi yazmaya başladığını söylemektedir. Çalışmasında özellikle Ebû Abdullah İbn Mende ve Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin *Ma'rifetü's-şahâbe*, İbn Abdülberr'in *el-İstî'âb* ve Ebû Mûsâ el-Medîni'nin İbn Mende'ye yazdığı zeyil olan *Tetimmetü Ma'rifeti's-şahâbe* adlı eserlerini temel kaynak edinmiş ve bunlarda geçen bütün sahâbîleri kitabına almıştır. Bunların dışında İbn Sa'd'ın *eş-Tabakât*'i, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i, İbn Asâkir'in *Târîhu Medîneti Dımaşk*'i gibi eserlerde geçen sahâbîleri kaydetmiş, her biyografinin başında İbn Mende için "د", Ebû Nuaym için "ع", İbn Abdülberr için "ب" ve Ebû Mûsâ için "س" rumuzlarını kullanmış, sonunda bu dördünden söz konusu sahâbîyi zikreden müelliflerin isimlerini vermiştir. Ebû Mûsâ dışındaki üç kaynaktan yer alan biyografilerin sonunda "ahracehüs-selâse" kaydını koymuştur. Biyografilerde hiçbir rumuzun bulunmaması bu dört kaynaktan o sa-

hâbînin zikredilmediği anlamına gelmektedir. İbnü'l-Esîr, İbn Mende ve Ebû Nuaym'ın hal tercümesini verdikleri sahâbînin rivayet ettiği hadisleri ve bunların illetlerini belirtmelerini tasvip etmeyip İbn Abdülberr'in yöntemini benimsemiş, rivayetlerden çok sahâbîyi tanıttacak nesep, hayat hikâyesi, menkıbe vb. bilgileri aktarmayı tercih etmiştir. Kaynaklarındaki bilgileri hatalarıyla beraber aktarmakla birlikte bunların çoğunu tenkit ve tashih etmiş, ancak İbn Hacer el-Askalânî'nin de kaydettiği gibi (*el-İşâbe*, I, 3) tâbiinden olduğu halde bazı kişileri sahâbi diye zikretmiş, bir kısım hataları da düzeltmemiştir.

Eserde bazı sahâbîler hem isimleri hem de künyelerinin bulunduğu yerde tanıtılmıştır. Bu durumda bazan yeni bilgiler verilmekle birlikte genelde muhtasar olan kısımdan sahâbînin daha geniş tanıtıldığı kısma atf yapılmıştır. Bir sahâbi hakkında yakınlarından birinin biyografisinde ilâve bilgi verilmişse buna da işaret edilmiştir. Müellif lakap, künye ve neseplerin zikredilip zikredilmemesi veya isimlerin yanlış okunması gibi sebeplerle ortaya çıkan karışıklıklar üzerinde durmuş ve kendi tercihini belirtmiştir. İbnü'l-Esîr biyografi sahibinden hadis nakletmesi halinde o rivayeti isnadıyla zikretmiş, eğer rivayet zayıf sa bunu da söylemiştir. Hadislerde geçen garîb kelimelerin mânalarını biyografinin sonuna eklemiştir. Eserin sonunda nisbelerle künyelere, meçhul / müphem isimlerle kadın sahâbîlere özel bölümler ayrılmıştır.

Birçok defa neşredilen eser (nşr. İbrâhim el-Müveylîhî, I-V, Kahire 1868-1870; nşr. Şehâbeddin Necefî, I-V, Tahran 1377/1958; nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr., Kahire 1964, I-VII, Kahire 1970-1973; nşr. Halîl Me'mûn Şihâ, Beyrut 1418/1997) çeşitli sayımlara göre 7500'den fazla (İbn Hacer'e göre 7554, Kahire 1970 baskısında 7703, Beyrut 1997 baskısında 7712) biyografi içermektedir. *Üsdü'l-gâbe* Nevevî (*DİA*, XXXIII, 49), Muhammed b. Muhammed el-Kâşgarî (*Keşfü'z-zunûn*, I, 82; Chester Beatty Ktp., nr. 3213), Ali b. Muhammed b. Tâhir (Chester Beatty Ktp., nr. 5319-5322), Bedreddin Muhammed b. Ebû Zekeriyâ el-Makdisî (*Dürerü'l-âşâr ve ğurerü'l-aĥbâr*, Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 284), Zehebî (*Üsdü'l-gâbe*deki rivayetleri çıkarıp yeni ilâveler yaptığı *Tecridü esmâ'i's-şahâbe*, Haydarâbâd 1315, I-II, Beyrut, ts.) gibi âlimler tarafından ihtisar edilmiştir. Moğultay b. Kılıç *Üsdü'l-gâbe*'deki hataları tashih etmek amacıyla bir çalışma yapmış (*DİA*, XXX, 231), Mu-

ammed b. Saîd b. Abdullah el-Halebî de *ez-Ziyâde 'alâ Üsdü'l-gâbe* adıyla bir eser yazmıştır (*Hediyetü'l-ârifin*, II, 151).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 9-13; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 3-4; *Keşfü'z-zunûn*, I, 82; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 151; M. Abdullah el-Hamdân, *Benü'l-Esîr: el-Fürsânü's-selâse*, Taif 1394/1974, s. 89; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 1989, s. 238-240; *el-Fihrisü's-şâmil: el-Hadis* (nşr. el-Mecmau'l-melekî), Amman 1991, I, 186-187; Abdüvehhâb es-Sâbûnî, *'Uyûnü'l-mü'elleft* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 48-49; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 256, 414; M. Yaşar Kandemir, "Moğultay b. Kılıç", *DİA*, XXX, 231; a.mf., "Nevevî", a.e., XXXIII, 49.

BÜNYAMİN ERUL

ÜSEYD b. HUDAYR

(أسيد بن حضير)

Ebû Yahyâ Üseyd b. Hudayr

b. Simâk el-Eşheli

(ö. 20/641)

Medineli ilk müslümanlardan,
sahâbi.

Evs kabilesinin Benî Abdüleşhel kolundandır. Kavminin eşrafından olup okuma yazma bilen babası Hudayr el-Ketâib, Evs ile Hazrec arasında hicretten altı yıl önce gerçekleşen Buâs savaşında Evs'liler'e kumandanlık yapmış ve bu savaşta öldürülmüştür. Annesi Ümmü Üseyd bint Seken'dir. Hz. Peygamber'in Üseyd'e Ebû İsâ diye hitap ettiği zikredilmekte (İbn Abdülberr, I, 54), künyesiyle ilgili dört farklı rivayet bulunmaktadır. Birinci Akabe Biatı'ndan sonra Medine'ye gönderilen Mus'ab b. Umeyr sayesinde İslâm'ı kabul eden Üseyd b. Hudayr aynı gün amcasının oğlu ve Evs'in lideri Sa'd b. Muâz'ın hidayete ermesine vesile oldu. Yetmiş kişinin katıldığı İkinci Akabe Biatı'nda Resûl-i Ekrem tarafından seçilen on iki nakib arasında Evs'liler'i temsil eden üç kişiden biriydi. Hicretin ardından Zeyd b. Hârise ile kardeş ilân edildi.

Bedir'e savaş amacıyla gidildiğini bilmediği için bu gazveye katılmadı. Savaşın ardından Resûlullah'a durumunu açıklayarak mazeretinin kabulünü diledi ve diğer bütün gazvelere katıldı. Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in yanından ayrılmayan az sayıdaki sahâbeden biriydi. O gün aldığı yedi yaradan biri ensardan Ebû Bürde b. Niyâr'ın yanlışlıkla kendisine vurmasıyla meydana gelmişti. Savaş dönüşü yaralarını tedavi etme fırsatı bulamadan Hamrâülesed Gazvesi'ne iştirak etmek üzere yeniden silâhlandı. Uhud ve Tebük gazvelerinde Evs kabilesinin sancaktarı, Hen-